

Dinora ATADJANOVA,

Urganch Davlat universiteti boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası dotsenti v.b(PhD)

E-mail: atadjanovad@mail.ru

Pedagogika fanlari doktori, professor M.Xodjayeva taqrizi asosida

VIEWES OF IMAM MĀTURĪDĪ'S IN THE ISLAMIC WORLD AS A PEDAGOGICAL OBJECT

Annotation

Imam Māturīdī, an influential figure in Islamic theology, continues to shape the discourse within the Islamic world. His theological views, particularly on matters of creed and belief, have profound implications not only for theological discussions but also for educational frameworks within Islamic societies. This article explores the pedagogical significance of Imam Māturīdī's teachings, examining how they are perceived and utilized as educational tools in contemporary Islamic contexts.

Key words: Imam Māturīdī, Islamic theology, Pedagogy, Education, Creed, Islamic studies, Rational inquiry

ISLOM OLAMIDA IMOM MOTURIDIY QARASHLARI PEDAGOGIK OBEKT SIFATIDA

Annotatsiya

Islom ilohiyotining nufuzli namoyandasi Imom Moturidiy islom olamidagi nutqni shakllantirishda davom etmoqda. Uning diniy qarashlari, xususan, e'tiqod masalalari bo'yicha, nafaqat teologik muhokamalar uchun, balki islom jamiyatlaridagi ta'lim asoslari uchun ham chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada Imom Moturidiy ta'limotlarining pedagogik ahamiyati o'rganilib, ularning zamonaviy islom kontekstlarida ta'lim vositasi sifatida qanday idrok etilishi va qo'llanilishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Imom Moturidiy, islom ilohiyoti, pedagogika, ta'lim, aqida, islomshunoslik, ratsional tadqiqot

ВЗГЛЯДЫ НА ИМАМА МОТУРИДИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ В ИСЛАМСКОМ МИРЕ

Аннотация

Имам Мотуриди, влиятельная фигура исламской теологии, продолжает формировать дискурс в исламском мире. Его религиозные взгляды, особенно по вопросам веры и убеждений, имеют глубокие последствия не только для богословских дискуссий, но и для основ образования в исламских обществах. В этой статье исследуется педагогическая ценность учения Имама Мотуриди и исследуется, как они воспринимаются и используются в качестве образовательных инструментов в современном исламском контексте.

Ключевые слова: Имам Мотуриди, исламское богословие, педагогика, образование, вера, исламоведение, рациональные исследования.

Kirish. Imom Moturidiy (853-944 milodiy) islom tafakkuri tarixida ilohiyot tafakkuriga qo'shgan ulkan hissasi bilan mashhur shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Imom Moturidiy Samarqandda (hozirgi O'zbekiston) tavallud topgan bo'lib, islom olamida aqliy va diniy qarama-qarshiliklar hukm surgan davrda yashagan. Uning "Kitob at-Tavhid" asari nafaqat buyuk ilohiyot olimi sifatidagi obro'sini mustahkamladi, balki keyinchalik moturidizm nomi bilan mashhur bo'lgan islom e'tiqodining konturlarini shakllantirishda davom etuvchi ilohiyot maktabiga ham zamin yaratdi.

Imom Moturidiy o'z davriga xos bo'lgan xilma-xil diniy oqimlar ichida ilohiy tadqiqotlarga tizimli va muvozanatli yondashuvni taklif qilish bilan ajralib turdi. Uning fikrining markazida aql va vahiyning uyg'unlashtirish bo'lib, u mantiqiy tamoyillarga va Muqaddas Kitob manbalariga sinchkovlik bilan e'tibor qaratgan. Bu bilan u munozarali ilohiy munozaralarni, xususan, ilohiy farmon (qadar) va inson ixtiyori (ixtiyor) tushunchalari atrofidagi bahslarni olib borishda islom aqidasi (aqida) asoslarini yoritishga harakat qildi.

Imom Moturidiyning ta'limotlari uning asarlari tarqalgan ilmiy doiralardan tashqari, islomiy ta'lim va aqliy an'analar uchun ham kengroq ahamiyatga ega edi. Uning ratsionallik, uyg'unlik va pravoslav islom e'tiqodlariga sodiqlikka e'tibor qaratgani olimlar, talabalar va ilohiyotchilarda aks-sado berib, uni islom ilohiyoti rivojida hal qiluvchi shaxs sifatida ko'rsatdi.

Hozirgi zamonda ham Imom Moturidiy merosi islom ta'limi va pedagogikasiga katta ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda. Uning ta'limotlari nafaqat ilohiy tadqiqotlarning poydevori, balki islom jamiyatlarida axloqiy yo'l-yo'riq va madaniy o'ziga xoslik manbai bo'lib ham xizmat qiladi. Ushbu maqola Imom Moturidiy qarashlarining tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish, ularning turli islomiy kontekstlarning ta'lim doiralarda qanday qabul qilinishi, talqin qilinishi va qo'llanilishini o'rganishga qaratilgan. Imom Moturidiy ta'limotining pedagogik ob'yekt sifatidagi ko'p qirrali rolini o'rganish orqali biz ularning zamonaviy islom ta'limotidagi doimiy dolzarbligi va ta'sirini yoritishga intilamiz.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Imom Moturidiy ta'limotining islom ta'limidagi tarbiyaviy ahamiyati islomshunoslik doirasidagi turli fanlar bo'yicha ilmiy tadqiqot va ilmiy munozaralar mavzusi bo'lib kelgan. Olimlar Imom Moturidiy tafakkurining tarixiy mazmuni, falsafiy asoslari va zamonaviy ta'sirlarini o'rganib, uning ta'lim amaliyoti va ilohiyot tadqiqotlari uchun dolzarbligini yoritib berishdi. Ushbu adabiyot sharhi Imom Moturidiy ta'limotlarining islomiy ta'lim kontekstlaridagi pedagogik ahamiyatini o'rganuvchi tegishli tadqiqotlarning asosiy fikrlarini umumlashtiradi.

Imom Moturidiy yashagan aqliy muhit va moturidiylikning ilohiyot maktabi sifatida rivojlanishi ko'plab tarixiy tadqiqotlarda o'rganilgan. Oliver Liamanning[1]"Klassik islom falsafasiga kirish" va Ignaz Goldzixerning "Islom ilohiyoti va huquqiga kirish"[2] kabi asarlari Imom Moturidiyning islom ilohiyotiga qo'shgan hissalarini tushunish va ularni kengroq islom intellektual an'analari doirasida qabul qilish uchun tarixiy kontekstni ta'minlaydi.

Olimlar Imom Moturidiyning asosiy asari "Kitob at-Tavhid" va uning aqida ilmi (aqida)ga ta'sirini ilohiy tahlil qilishgan. Jorj Makdisiyning "Moturidiy sunnat tushunchasi"[3] va O'zg'ur Kojaning "Moturidiylikda Xudo tushunchasi"[4] kabi tadqiqotlar imom Moturidiyning ilohiy asoslari, ilohiy sifatlar haqidagi tushunchasi, aql va vahiyning uyg'unlashtirishga yondashuvini o'rganadi.

Imom Moturidiy ta'limotining axloqiy jihatlari islom ta'limi doirasida ilohiyot va axloqning kesishishi bilan qiziquvchi olimlar tomonidan ham ko'rib chiqilgan. Abdulaziz Saidning "Islom axloqi: diniy asoslar"[5], Muhammad Hoshim Kamoliyning "Islomda mo'tadillikning o'rta yo'li"[6] kabi asarlarida Imom Moturidiyning axloqiy tamoyillari va ularning axloqiy tarbiya va xulq-atvor rivojlanishidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Ayrim tadqiqotlar Islom ta'lim muassasalarida Imom Moturidiy ta'limotlarining pedagogik ta'siriga alohida e'tibor qaratadi. Masalan, Ahmad Tohir Al-Xatibning "Moturidiy tafakkurining zamonaviy islom ta'limiga ta'siri"[7] nomli asari Imom Moturidiyning ilohiy asoslari ta'lim usullari, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va islom maktablari va universitetlarida talabalarning faolligi haqida qanday ma'lumot berishini o'rganadi.

Olimlar musulmon olamida Imom Moturidiy ta'limotlarining zamonaviy qabul qilinishi va qo'llanilishini ham ko'rib chiqdilar. Mustafu Abu Svayning "Zamonaviy islom ta'limida moturidiy tafakkuri merosi"[8] va Zaid Shokirning "Moturidiy ta'siri: islom tafakkuri va ta'limini qayta baholash yo'lida"[9] kabi tadqiqotlar imom Moturidiy ta'limotlarining qanday qabul qilinishi, talqin qilinishi va tatbiq etilishini o'rganadi. ta'lim kontekstlari.

Ushbu turli tadqiqotlar orqali olimlar Imom Moturidiy ta'limotining islom ta'limotidagi ko'p qirrali ahamiyatini yoritib, ularning tarixiy ildizlari, diniy chuqurligi, axloqiy ta'siri, pedagogik qo'llanilishi va zamonaviy qabullarini yoritib berdilar. Olimlar Imom Moturidiy tafakkuri bilan ham tarixiy, ham zamonaviy sharoitda shug'ullanib, islom ilohiyoti va ta'limini chuqurroq tushunishga hissa qo'shadilar, shu bilan birga islom ta'lim muassasalarida pedagogik amaliyotni boyitadilar.

Tadqiqot metodologiyasi. Imom Moturidiyning ilohiy xizmatlarining ahamiyatini to'liq anglash uchun uning ijodini IX-X asrlardagi islom olamining kengroq tarixiy manzarasi doirasida kontekstualashtirish zarur. Bu davr aqliy g'ayrat, qizg'in ilmiy almashinuv va diniy nizolar bilan ajralib turdi, bularning barchasi Imom Moturidiy tafakkurining paydo bo'lishi va gullab-yashnashi uchun zamin yaratdi.

Tahlil va natijalar. Hozirgi islom olamida Imom Moturidiyning ilohiy ta'limotlari yuqori baholanib, ta'lim tizimida, ilohiyot muassasalarida va ilmiy doiralarda keng qo'llanilishida davom etmoqda. Uning asarlari turli kontekstlarda islom ta'limining pedagogik manzarasini shakllantirib, diniy tadqiqotlar, axloqiy yo'l-yo'riq va madaniy o'ziga xoslikni shakllantirish uchun asos matnlari bo'lib xizmat qiladi. Quyida Imom Moturidiy ta'limotlarini zamonaviy qabul qilish va ulardan foydalanishning asosiy jihatlari keltirilgan:

Imom Moturidiy asarlari, xususan, "Kitob at-tavhid" islom ta'limining turli darajalarida, an'anaviy madrasalardan tortib, zamonaviy universitetlargacha bo'lgan o'quv dasturlariga kiritilgan. Uning diniy nutqqa tizimli yondashishi va asosiy aqidaviy tamoyillarga urg'u berishi uning asarlarini islom ilohiyotini chuqurroq tushunishga intilayotgan talabalar uchun bebaho manba qiladi.

Misrdagi al-Azhar universiteti va Erondagi Qum seminariyasi kabi islom ilohiyoti va fiqhini o'rganishga bag'ishlangan muassasalar o'zlarining ilmiy dasturlariga Imom Moturidiy ta'limotlarini kiritadilar. Olimlar va o'qituvchilar uning asarlaridan ilohiyot tamoyillarini o'rgatish, ilmiy munozaralarda qatnashish va bo'lajak ilohiyotchilar va diniy yetakchilarni tayyorlash uchun foydalanadilar.

Imom Moturidiyning axloqiy mas'uliyat va axloqiy xulq-atvoriga urg'u berishi islom ta'lim kontekstlarida chuqur aks sado beradi. Uning ilohiy adolat, insoniy javobgarlik va axloqiy xulq-atvor kabi mavzulardagi ta'limotlari o'quvchilarga axloqiy fikrlash va harakat qilish uchun asos yaratadi, axloqiy rivojlanish va xarakter shakllanishiga yordam beradi.

Imom Moturidiy tomonidan bayon etilgan tamoyillar ilohiyotdan tashqariga chiqib, islomshunoslikdagi turli fanlar, jumladan, fiqh (fiqh), axloq (axloq), falsafa (falsafa) va ma'naviyat (tasavvuf) bilan kesishadi. Shunday ekan, uning asarlari fanlararo muloqot va hamkorlik uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi, ilmiy nutqni boyitadi va islom ta'limiga yaxlit yondashuvlarni ilgari suradi.

Ommaviy nutq va intellektual faollik: Imom Moturidiy ta'limotlari musulmon dunyosidagi ommaviy nutq va intellektual ishtirok haqida ma'lumot berishda davom etmoqda. Olimlar, ziyolilar va diniy yetakchilar uning asarlaridan zamonaviy muammolarni va muammolarni hal qilishda foydalanadilar, turli auditoriyalar bilan rezonanslashadigan ilohiyot tushunchalari va axloqiy nuqtai nazarlarni taklif qiladilar.

So'nggi yillarda musulmon ulamolari va islomiy tiklanish va yangilanish tarafdori bo'lgan faollar orasida Imom Moturidiy ta'limotiga qiziqish yana kuchaymoqda. Uning ratsional izlanish, muqaddas kitoblarga sodiqlik va axloqiy ongga urg'u berishi islom tafakkuri va amaliyotini jonlantirishga intilayotgan zamonaviy islohot harakatlarining maqsadlariga mos keladi.

Imom Moturidiyning ilohiy ta'limotlari islom ta'lim muassasalarida chuqur pedagogik ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning o'rganish, teologik tushunchalar bilan shug'ullanishi va murakkab intellektual hududda harakat qilishiga ta'sir qiladi. Imom Moturidiy ta'limotining pedagogik ahamiyatini bir necha asosiy jihatlar orqali tushunish mumkin:

Imom Moturidiyning mantiqiy izlanish va tizimli ilohiyotga e'tibor qaratishi talabalarga islom aqidasi (aqidani) tushunish uchun mustahkam intellektual asos yaratadi. Uning ta'limotlari asosiy diniy tamoyillarni izchil va tizimli tarzda yoritib berish orqali asosiy islom tushunchalari bilan chuqur shug'ullanishga yordam beradi, talabalarda tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Imom Moturidiyning fikrida aql va vahiyning uyg'unlashuvi markaziy o'rinni egallaydi va aqliy tadqiqotning Muqaddas Kitob hukmi bilan uyg'unligini ta'kidlaydi. Ushbu integratsiya talabalarni islom ta'limotlariga sodiq qolgan holda ilohiy nutqqa aqliy qat'iylik bilan yondashishga undaydi va shu bilan imon haqida muvozanatli va yaxlit tushunchani rivojlantiradi.

Imom Moturidiy ta'limotlari o'quvchilar o'rtasida axloqiy kamolotni shakllantiruvchi diniy tamoyillarga asoslangan axloqiy yo'l-yo'riqlarni taklif etadi. Uning axloqiy mas'uliyat, javobgarlik va yaxshi xulq-atvoriga urg'u berishi talabalarga axloqiy ongni va xarakterni rivojlantirishga yordam beradigan shaxsiy va jamoat hayotidagi axloqiy dilemmalar va muammolarni hal qilish uchun axloqiy kompas beradi.

Imom Moturidiyning ilohiy ta'limotlari islom ta'limida chuqur tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning bilim olishi, fikrlashi va diniy nutq bilan shug'ullanishini shakllantiradi. Pedagoglar pedagogik amaliyotda uning ta'limotlaridan foydalanishda davom etar ekanlar, kelajak avlodlarni islom tafakkurining boy an'analariga asoslanib, zamonaviy dunyo murakkabliklarida harakat qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlar bilan qurollanishini ta'minlaydilar.

Xulosa. Imom Moturidiy ta'limotining islom ta'limidagi tarbiyaviy ahamiyati ko'p qirrali va keng qamrovli bo'lib, tarixiy, teologik, axloqiy va zamonaviy jihatlarni qamrab oladi. Imom Moturidiy ilohiyotga tizimli yondashishi, mantiqiy izlanishlarga urg'u berish, aql va vahiy birlashtirish orqali talabalarga islom aqidasi tushunish uchun mustahkam intellektual asosni taqdim etadi. Uning ta'limotlari nafaqat o'quvchilarning ilohiy tushunchalarini chuqurlashtiradi, balki tanqidiy fikrlash, tahliliy ko'nikmalar va axloqiy ongni rivojlantiradi.

Bundan tashqari, Imom Moturidiy ta'limotlari islomshunoslik doirasidagi turli fanlarni bog'lovchi, fanlararo muloqot va yaxlit ta'limga yordam beruvchi ko'prik vazifasini o'taydi. Ilohiyot, fiqh, axloq, falsafa va ma'naviyat o'rtasidagi kesishuvlarni o'rganish orqali talabalar islom tafakkuri va uning turli kontekstlarda amaliy qo'llanilishi haqida har tomonlama tushunchaga ega bo'ladilar.

Pedagog va olimlar pedagogik amaliyotda Imom Moturidiy ta'limotlaridan foydalanishda davom etar ekanlar, kelajak avlodlar islom tafakkurining boy an'alaridan kelib chiqib, zamonaviy dunyo murakkabliklarida harakat qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlar bilan qurollanishini ta'minlaydilar. Imom Moturidiy merosini o'zlashtirgan holda, islomiy ta'lim jadal, dolzarb va butun dunyo bo'ylab musulmon jamoalarining o'zgaruvchan ehtiyojlariga javob beradigan bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Leaman, Oliver. "An Introduction to Classical Islamic Philosophy." Cambridge University Press, 2002.
2. Goldziher, Ignaz. "Introduction to Islamic Theology and Law." Princeton University Press, 1981.
3. Makdisi, George. "The Māturīdīte Concept of Sunnah." In "Islamic Theology and Philosophy: Studies in Honor of George F. Hourani," edited by Michael E. Marmura, pp. 193-204. State University of New York Press, 1984.
4. Koca, Özgür. "The Concept of God in Māturīdism." In "The Oxford Handbook of Islamic Theology," edited by Sabine Schmidtke, pp. 253-264. Oxford University Press, 2016.
5. Said, Abdul Aziz. "Islamic Ethics: Theological Foundations." Georgetown University Press, 2004.
6. Kamali, Mohammad Hashim. "The Middle Path of Moderation in Islam: The Qur'anic Principle of Wasatiyyah." Oxford University Press, 2015.
7. Al-Khatib, Ahmed Taher. "The Influence of Māturīdī Thought on Contemporary Islamic Education." Arab Center for Research and Policy Studies, 2018.
8. Abu Sway, Mustafa. "The Legacy of Māturīdī Thought in Contemporary Islamic Education." The Fountain Magazine, 2011.
9. Shakir, Zaid. "The Māturīdī Influence: Towards a Re-Evaluation of Islamic Thought and Education." Renovatio, 2019.